

Т.М. Васютина

УРОКИ

ПРИРОДОЗНАВСТВА

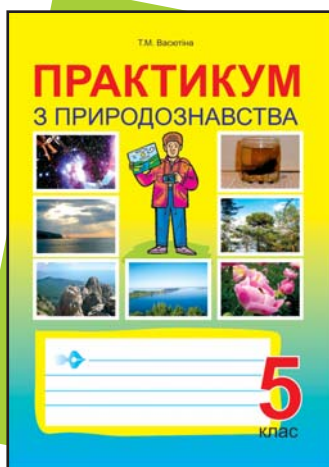
5

клас

Посібник для вчителя

За програмою 2005 року:

- *календарно-тематичне планування;*
- *поурочне планування;*
- *завдання для тематичного контролю;*
- *тематика екскурсій*

Т.М. Васютіна

УРОКИ ПРИРОДОЗНАВСТВА

5 клас

Посібник для вчителя

За програмою 2005 р.:

- ✓ календарно-тематичне планування;
- ✓ поурочне планування;
- ✓ завдання для тематичного контролю;
- ✓ тематика екскурсій

*Рекомендовано вченою радою
Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова*

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА – БОГДАН

ББК 74.262.21я721
В 20

Рецензенти:

кандидат педагогічних наук, доцент
Т. С. Іваха;
доцент
О. Я. Скуратович

Посібник укладено за сприяння
І.В. Мороза, Р.М. Маньковської, О.М. Золотар, О.В. Івашенко

*Рекомендовано вченою радою Національного педагогічного університету
ім. М.П. Драгоманова (протокол № 9 від 26.05.2005 р.)*

Васютіна Т.М.

В 20 Уроки природознавства. 5 клас: Пос. для вчит. —
Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. — 192 с.

ISBN 966-692-625-3

У пропонованому посібнику подані орієнтовні плани-конспекти уроків з курсу «Природознавство» у 5 класі, завдання для тематичної атестації та розробки екскурсій, складені відповідно до нової програми. Матеріал, вміщений у цьому виданні, можна повністю або частково застосовувати на уроках природознавства відповідно до того, за яким з чинних підручників проводиться навчання.

Використання посібника доцільно поєднувати з «Практикумом з природознавства. 5 клас» (Т.: Навчальна книга – Богдан, 2005) для підвищення ефективності навчального процесу.

Для вчителів і методистів загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів природничих факультетів педагогічних університетів.

ББК 74.262.21я721

Охороняється законом про авторське право.

*Жодна частина цього видання не може бути використана чи відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

ISBN 966-692-625-3

© Васютіна Т.М., 2005

© «Навчальна книга – Богдан», 2005

ЗМІСТ

<i>Передмова</i>	6
Календарно-тематичне планування курсу «Природознавство» (5 клас)	8

ПОУРОЧНЕ ПЛАНУВАННЯ

Урок 1. Вступ. Поняття про природу. Місце людини в природі, довкіллі	11
Урок 2. Вивчення природи людиною. Значення знань про природу в життєдіяльності людини	15

Розділ I. Людина та середовище її життя

Тема 1. Тіла і речовини, що оточують людину

Урок 3. Тіла. Характеристики тіла: довжина, маса, об'єм, густина. Їх вимірювання. Практична робота № 1. Визначення маси та розмірів різних тіл	20
Урок 4. Речовини. Твердий, рідкий, газоподібний стани речовини	25
Урок 5. Атоми і хімічні елементи. Молекули, їх рух. Дифузія	29
Урок 6. Прості і складні речовини. Органічні та неорганічні речовини. Чисті речовини і суміші. Повітря — природна суміш	34
Урок 7. Способи розділення сумішей	39
Урок 8. Практична робота № 2. Розділення сумішей (відстоювання, випарювання, фільтрування). Очищення забрудненої кухонної солі ...	43
Урок 9. Вода — найпоширеніша речовина на Землі. Практична робота № 3. Позначення на контурній карті водних об'єктів України	44
Урок 10. Здатність води розчиняти інші речовини. Розчини у природі та побуті, приготування розчинів	49
Урок 11. Практична робота № 4. Вивчення розчинності речовин ...	54
Тематична атестація № 1	55

Тема 2. Світ явищ, в якому живе людина

Урок 12. Явища природи: механічні, звукові, теплові, електричні, магнітні, хімічні, світлові	57
Урок 13. Поширення світла. Джерела світла. Сприйняття світла людиною ...	64
Урок 14. Значення світлових явищ для організмів. Практична робота № 5. Вивчення впливу світла на рослини	69
Урок 15. Теплові явища в природі (випадання дощу, снігу, утворення та плавлення льоду). Повторюваність явищ	75
Урок 16. Поширення звуку.	80
Тематична атестація № 2	85

Розділ II. Всесвіт як середовище життя людини**Тема 1. Небесні тіла**

Урок 17. Уявлення про Всесвіт. Всесвіт і життя людини. Дослідження Всесвіту людиною	87
Урок 18. Зорі, сузір'я. Зоряні світи — галактики. Сонце як зоря. Сонце — джерело світла і тепла на Землі	92
Урок 19. Практична робота № 6. Визначення сторін горизонту за допомогою Сонця	97
Урок 20. Сонячна система. Рух планет навколо Сонця	100
Урок 21. Місяць. Обертання Місяця навколо Землі. Фази Місяця. Сонячні та місячні затемнення	106
Урок 22. Земля — планета Сонячної системи. Форма та розміри Землі. Обертання Землі навколо своєї осі	110
Тематична атестація № 3	117

Тема 2. Умови життя на планеті Земля

Урок 23. Роль води у природі, колообіг води	119
Урок 24. Повітряна оболонка Землі. Температура та атмосферний тиск ..	124
Урок 25. Рух повітря. Вітер	129
Урок 26. Погода і спостереження за нею	133
Урок 27. Рельєф. Чинники, що впливають на формування рельєфу. Практична робота № 7. Позначення на контурних картах основних форм рельєфу України	138
Урок 28. Мінерали, гірські породи та їх властивості. Корисні копалини	143
Урок 29. Умови існування організмів. Пристосування організмів до умов існування та їх вплив на життєдіяльність	150
Тематична атестація № 4	159
Узагальнювальний урок. Людина як частина природи. Взаємозв'язок природи і людини. Охорона природи	161

Орієнтовна тематика екскурсій та схеми звітності	165
Методика організації роботи з календарем погоди п'ятикласника	170
Список рекомендованих джерел	175

ДОДАТКИ

Додаток А «Прилади для вимірювання маси»	177
Додаток Б «Допоміжне обладнання для експерименту»	179
Додаток В «Посуд і обладнання зі скла та фарфору»	180
Додаток Д «Правила техніки безпеки п'ятикласника при проведенні дослідів з хімічним змістом при вивченні природознавства»	185

Додаток Е «Схематичне зображення географічного майданчика»	187
Додаток Ж «Календар погоди та умовні позначення природних явищ»	188
Додаток З «Інструктивні картки до практичних робіт з природознавства» ...	189
Додаток 3.1 «Правила поводження з лабораторним обладнанням»	189
Додаток 3.2 «Правила зважування»	190
Додаток 3.3 «Правила приготування розчину»	191
Додаток 3.4 «Правила користування медичним термометром»	191
Додаток 3.5 «Правила визначення сторін горизонту за допомогою Сонця»	191

ПОУРОЧНЕ ПЛАНУВАННЯ

УРОК 1

Тема: «Вступ. Поняття про природу. Місце людини в природі, довкіллі».

Мета: формувати в учнів поняття про природу та місце людини в ній.

Завдання:

- 1) ознайомити учнів з основними елементами природного середовища та місцем людини в довкіллі;
- 2) ознайомити з правилами поведінки в кабінеті природознавства, структурою підручника та робочого зошита, основними видами робіт на уроці і в позаурочний час, навчальною літературою та посібниками для позакласного читання;
- 3) розвивати уміння правильно користуватись навчальною та допоміжною літературою, виділяти головне, аналізувати інформацію;
- 4) продовжувати формувати позитивне ставлення до навчання.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Основні поняття і терміни: жива і нежива природа, тіла живої та неживої природи, явища природи.

Методи і методичні прийоми: словесний (бесіда (підготовча, пояснювальна, підсумкова), розповідь, робота з підручником), наочний (демонстрація наочності), практичний (виконання завдань у робочому зошиті).

Обладнання: рослини та тварини куточка живої природи; гербарні зразки рослин, муляжі грибів, рослин, опудала тварин, картини природи; підручник, робочий зошит, книги для позакласного читання.

Література для вчителя: №№ 1, 2, 4, 5, 6, 10, 12, 14, 17, 20, 21.

Структура уроку

Етапи уроку	Час на опрацювання, хв
1. Організаційний момент	1
2. Мотивація навчальної діяльності. Повідомлення теми, мети та завдань уроку.	5
3. Сприйняття і первинне осмислення нового матеріалу.	21
4. Узагальнення і систематизація вивченого.	10
5. Підбиття підсумків уроку, аргументація оцінок.	2
6. Повідомлення домашнього завдання.	3

Хід уроку

1. Організаційний момент.

2. Мотивація навчальної діяльності. Повідомлення теми, мети та завдань уроку.

1. *Розповідь.* Вивчаючи елементи природознавства в курсі «Я і Україна» у початковій школі, ви вже відкрили для себе багато цікавого в світі, що нас оточує, зробили перші кроки в розгадуванні таємниць природи. Природознавство, яке ви вивчатимете у 5-му та 6-му класах, дасть змогу сформувати у вас уявлення про цілісність природи та місце людини в ній, засвоїти знання про Землю та інші небесні тіла, склад та властивості повітря, води, форми поверхні Землі та інші чинники, які впливають на життя на планеті. Вірними помічниками у вивченні природознавства для вас будуть підручник, робочий зошит та книги для позакласного читання (*демонстрування літератури*). *Ознайомлення учнів зі структурою підручника, зокрема текстовим компонентом, апаратами організації засвоєння знань та орієнтування.*

В робочому зошиті слід виконувати відповідні завдання, записувати незрозумілі слова, вести календар погоди тощо.

2. *Демонстрування класного календаря погоди.* Учитель нагадує, як вести спостереження за погодою, дає завдання черговим учням щодня заносити в календар відомості про температуру, стан неба, опади та інші атмосферні явища (див. методику організації роботи з календарем погоди п'ятикласника).

3. *Підготовча бесіда.* Вивчення природознавства ми розпочнемо зі з'ясування його ключових питань, з якими ви частково вже ознайомлені з початкової школи. Зокрема, що таке природа, що ми вважаємо живою природою, які об'єкти називають неживою природою, до якої частини природи належать предмети, виготовлені людиною, до якої групи належить людина та ін.

План (*запис на дошці*)

1. Що таке природа?
2. Явища природи.
3. Місце людини в природі.
4. Вплив людини на природу.

3. Сприйняття і первинне осмислення нового матеріалу.

1. *Виконання завдань у робочому зошиті.*

Закінчіть речення.

Природа — це ... . Природу поділяють на ... . До живої природи зараховують ... .
До неживої природи належать ... .

Навчальне видання
ВАСЮТІНА Тетяна Миколаївна
УРОКИ ПРИРОДОЗНАВСТВА
5 клас
Посібник для вчителя

*Рекомендовано вченою радою Національного педагогічного університету
ім. М.П. Драгоманова*

Головний редактор *Б.Є. Будний*
Редактор *І.Є. Буняк*
Художник обкладинки *Р.Р. Крамар*
Коректор *І.Є. Буняк*
Комп'ютерна верстка *В.І. Раківського, А.В. Кравчука*

Підписано до друку 09.08.2005. Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Таймс. Умовн. друк. арк. 11,4. Умовн. фарбо-відб. 11,4.

Видавництво «Навчальна книга – Богдан»
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців
ДК № 370 від 21.03.2001 р.
«Навчальна книга – Богдан», а/с 529, м. Тернопіль 46008
тел./факс (0352) 52-06-07, 52-19-66, 52-05-48
publishing@budny.te.ua
www.bohdan-books.com